

POPOTNIK.

List za šolo in dom.

Izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca, ter velja za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 60 kr. — Posamezne številke dobivajo se po 15 kr. — Na anonimne dopise se ne ozira. — Rokopisi in na oreno poslani knjige se ne vračajo. — Spisi in dopisi naj se blagovoljivo pošiljati (frankirani: vredništvu (Reisérstrasse 8), navočne, oznanila in reklamacije pa založništvu: tiskarju J. Leonu v Mariboru. — Za oznanila plačuje se od navadne vrate, če se enkrat natisne 10 kr.

O odgoji odgojiteljic.

Žena je rojena odgojiteljica. Odgojevati dekleta za bodoče matere in odgojiteljice dece je toliko kot odgojevati národ.

Žena v hiši ni le gospodinja domačega ognjišča, marveč tudi vladarica v krogu dece, prva pestunja, učiteljica, odgojiteljica.

S kakšno pripravo pak nastopa ona ta svoj sveti poklic? Kakšno znanje in izurjenost prinaša za to iz ljudske ali na priliko tudi iz višje šole?

Poučevalna osnova v ljudske šoli ima samo dva predmeta, s katerima se razlikuje pouk deklet od fantov. To sta: ženska ročna dela in nauk o gospodinjstvu.

Državni šolski zakonik določuje tako. Vendar pa praksa doslej ni zamogla določiti natanko, kaj bi naj iz tega zagonetnega predmeta učinila; ter tudi ministerska naredba od 18. maja 1874 štev. 6549, ki določuje naučne osnove za posamezne kategorije ljudskih šol, dava priznati: „Nauk o gospodinjstvu ni samostalen predmet. Pouk, ki v to stroko spada, naj se, za kolikor se tiče priprave obleke, podava pri ženskih ročnih delih a o ostalem naj se z obzirom na to temeljito obravnava pri nauku v realijah.“

A da prihodnja gospodinja ne bo le samo pletla in kuhala, marveč tudi odgojevala deteta, na to se je povsem pozabilo.

Taiste razmere nahajamo tudi na tako zvanih višjih dekliskih šolah. Mnogo krasnih predmetov odseva tu raz naučnega programa in zadostno je preskrbljeno za to, da se doraščajoča deva seznani ne le s svetovno zgodovino, razumevaj z dogodivščinami vojsk in pobojev, temveč tudi s tem, da bi ji ne bili neznani poetični dogodki katerega pravičnega poloboga, da bi jo ne spreletela rudečica, ko bi pozneje ponekje čula njegovo ime v kakšnej pesmi ali pri kakšnej opereti.

Malo je dekliskih zavodov, kjer bi se gojila pedagogika.

Zamoglo bi se tukaj očitati, da se zamore pedagogični pouk podajati dekletom v prilikah pri pouku v drugih predmetih, da se to zamore goditi v zavodih, kjer se prednaša nauk o zdravju, etika, psihologija, telovéda itd.

Toda v tem slučaju ne vemo, zakaj bi se pri pouku imelo bojazljivo se izogibati pedagogike, ker med gojenkami takšnih zavodov nahajamo lahko najmanj 80 odstotkov deklet, ki bodo čez nekoliko let trebale odgojevati ali

svoje lastne otroke, ali pak se s tem onim načinom udeležile odgoje otrok tujih.

Mar li zadostuje vže ona „prirojena pedagogika“ ki jo na lastno roko sprovajajo naše matere in pestunje?

Ta „prirojena pedagogika“ ima mnogo na svoji vesti, kajti ne samo vsakovrstni pregreški in budalosti pri prvi odgoji detet, marveč tudi zarodki k slabim razvadam poznejšim in nespodobnostim v razvoju deteta padajo na njeno krivdo.

Mnogo bi se zamoglo koristiti doraščajočemu pokolenju, in potem tudi narodu, ko bi se z rednim odgojevanjem deklet kot prihodnjih odgojiteljic uvedla pedagogika tudi v otročje sobe, kjer vlada mati tako rekoč z neomejeno močjo. V ta sveti krog ne dosegajo predpisi okrajnih šolskih svetov, šolskih inšpektorjev in ministerstva. Tukaj podaja mati postave in ukaze, v kakšnem smeru se ima gojiti vzraščajoča ljudska biljka — in da ta smer traja kot merodajen za celi bodoči razvoj te biljke ter postane pogosto odločevalen za celo življenje človeka, o tem smo prepričani.

Materni jezik, materna ljubezen, materna odgoja — to so tri specifičije, ki se ne dajo nagraditi (nadomestiti) z nobenim surogatom. Celó „šolski vrtovi“, katere moremo smatrati kot najzaljše pedagogično stvarstvo novega veka niso po svoji najboljši strani nič drugega nego prosti plagiat, izveden po ustroju domačnosti, prave one materinske šole, ki jo je naš Komensky s takó živimi barvami naslikal in toplo priporočil.

Jeden iz najglavnejših razlogov za prospeli materinske šole je ta, da materna ljubezen ne zamore nagraditi razum k odgoji potreben; samo v tem obziru bi zamogla nemara še „pestunja“ prekositi mater.

Kaj iz tega sledi?

Primeren pedagogičen pouk, podavañ v konkretni formi pod naslovom: „Kako bomo postopali z otroci v prvi dobi življenja?“* spadajoč v ljudsko šolo in to za dekleta, ki so v poslednjem letu šolske dolžnosti.

Trinajstletna dekleta so gotovo sposobna, da bi iz takega pouka zajemala hasek za svoje bodoče stališče v rodbini.

Prvo odgojo človeka zamoremo razdeliti na tri dele:

1. Telesna odgoja dojenca, obsezajočo prvo leto življenja;
2. Odgoja v dobi, ko si še ni prilastilo govor in
3. odgoja deteta, obsezajoča dobo do vstopa v šole, t. j. dobo odgojevanja v maternej šoli.

O vsakej teh treh dob in o njim pogojnih načinih odgojevanja bilo bi treba posebej razpravljati.

Ni pa vendar neobhodno, da se pouk o tem podaja kot samostalen predmet; v mogih slučajih zlasti na deželi in po malorazrednih šolah sploh bi zadostovalo, da bi se opiral na temelj koncentracije o ostalem poučevanju oziraje se na tu sem spadajoče članke v berilu.

*) Ta doba sega tako daleč, dokler se prirojeni razvoj deteta ne razločuje po spolu t. j. dokler se odgoja fantov z odgojo deklet temeljito ne loči. V tej dobi sicer materin vpliv še ne preneha, toda postane biti za pozneje tako osodepoln in odličen, ko v prvi dobi življenja.

Povsem drugače pa stoji stvar se ve na višjih dekliških šolah. Tu so učenke že odraslejšje in zamogel bi se podajati pouk najsi tudi ne sistematično in teoretično, vsekako pak v onej temeljitosti, ki jo važnost predmeta zahteva.

Stroka znanosti zamogla bi se vzeti v tolikem prostranstvu, kakor to opažamo pri odgoji pestunij na materinskih šolah. Razloček dosti znaten bi ostal se ve v tem, da gojenke dekliških šol bodo najbrž odgojevale otroke lastne, v tem ko je pestunjam treba odgojevati otroke tuje. Domačnost družinska je več kakor materinska šola.

Ne pozabljajmo poleg materinske šole na redbinskó domačnost, pri nje posnetku na prvi in velevažni original. Ne iščimo le lesk domačega ognjišča v njega salonih in prostorih društvenih, marveč skrbimo zraven na povznešenje otroške sobane, tega pravega in izvirnega otročjega vrta. To bomo dosegli z odgojo odgojiteljic.

Iz českega po dr. Gust. Lindner-ju.

O računstvu.

Prof. L. Lavtar.

(Konec.)

To kar sem o razstavljanju rekel, velja tudi o seštevanju.

Seštevanje naslanjaj na razstavljanje, in sicer tako, da razstavljaš števila, kakor smo v prejšnjem rekli, dobljene rezultate razstavljanja izgovarjaš; potem pa spet razstavljeno sestavljaš in rezultate sestavljanja izgovarjaš n. pr. 5 krogel je 3 krg. in 2 krgl.; 2 krogli in 3 krogle je 5 krogel. Seveda učitelj podpira učenca s primernimi vprašanji. N. pr. Koliko krogel dobiš iz 2 krogel in 3 krogel. Ako take vaje vršimo pri vsakem številu, začel bo učenec pri večjih številih spet samostojno postopati in do števila 10 je prečutil pojem seštevanja.

Takisto naslanjaj odštevanje na razstavljanje in seštevanje pri vsakem številu, in učenec bode gotovo pri večjih številih samostojno postopal ter prečutil do števila 10 pojem odštevanja.

Mislím, da se ne motím, ako rečem, da učenci pojem množenja težko po-
snamejo. Uzrok temu leži v stvari sami. Ako n. pr. učimo 2 krg. in 2 krg.
in 2 krg. = 6 krg., učenci vidijo obe konkretni števili 2 krg. in 6 krg., kateri
tu nastopijo. Ako se pa izrazimo krajše 3krat 2 krg. = 6 krg. nastopi zraven
2 konkretnih števil še tretje in to je abstraktno. To tretje število je treba po-
sneti. Posnetje se more vršiti na dva načina. Oglejmo si to na primerih:

1.) 1 krg. + 1 krg. = 2 krg. — 1 krg. + 1 krg. + 1 krg. = 3 krgl.
— 1 krg. + 1 krg. + 1 krg. + 1 krg. + 1 krg. + 1 krg. + 1 krg. +
1 krg. + 1 krg. + 1 krg. = 10 krgl.

Namesto 1 krg. + 1 krg. tudi lahko rečemo 2krat 1 krg. i. t. d. Tak-
isto postopaj pri številu 2, 3 i. t. d.

2.) 1 krg. in 1 krg. = 2 krg. 1 krg. in 1 krg. in 1 krg. = 3 krgl.
 ali krajše: 2krat 1 krg. = 2 „ ali krajše: 3krat 1 krg. = 3 „
 2 krg. in 2 krg. = 4 krg. 2 krg. in 2 krg. in 2 krg. = 6 krgl.
 ali krajše: 2krat 2 krg. = 4 „ ali krajše: 3krat 2 krg. = 6 „
 3 krg. in 3 krg. = 6 krg. i. t. d.
 ali krajše: 2krat 3 krg. = 6 „ i. t. d.

Takisto za multiplikator 4, 5, 6, 7, 8, 9. Pri teh vajah se poslužujmo vprašanja, kako moreš reči še drugače?

Ko so učenci na ta način prečutili množenje kot okrajšano seštevanje, obravnavaj vaje množenja zaporedoma pri vsakem številu v zvezi s poprejšnjimi operacijami.

Kar smo rekli o težavi pri množenju, velja tudi za merjenje. Treba je torej tudi ta pojem posneti.

Jedno krog. moremo od 2 krg. vzeti 2krat, ter rečemo jedna krg. je v 2 krg. 2krat.

1 krgl. moremo od 3 krgl. vzeti 3krat, ter rečemo 1 krgl. je v 3 krgl. 3krat.
 1 krg. moremo od 10 krg. vzeti 10krat ter rečemo 1 krg. je v 10 krg. 10krat.
 Takisto postopaj pri številu 2, 3 i. t. d.

Ko so učenci na ta način prečutili merjenje, obravnavaj vaje za merjenje zaporedoma pri vsakem številu v zvezi s poprejšnjimi operacijami.

Takisto, kakor pri množenju in merjenju je treba, da učenci prečutijo pojem delitve in potem se obravnava ž njimi delitev v zvezi s poprejšnjimi operacijami.

Ako postopamo na ta način, nastopi pri vsakem obravnavanju posameznih števil zmerom le jedna težava, ker je vse drugo le ponavljanje že spoznanega. —

Vaje kakor $4 = 3 +$, ali $2 + = 3$ seznanjujejo še bolj temeljito s posameznimi števili, in vaje druge vrste pripravljajo tudi na odštevanje po drugem načinu. Take vaje naj se začne pri ponavljanju vseh operacij skupaj.

Omeniti moramo še sestavljenih vaj iz posameznih operacij. Ko dovršimo vaje o seštevanju in odštevanju, sestavljamo vaje iz teh dveh operacij za ponavljanje in hitro računanje. N. pr. $4 + 3 - 2$, $3 - 2 + 7$ itd.

Takisto sestavljaj iz istega vzroka vaje, ko si učence seznanil z množenjem in deljenjem iz vsake obravnane operacije.

Vsakdo se tu vpraša, kako pa vredimo uporabno računanje? O tem hočemo še le pozneje govoriti, vendar naj omenimo toliko, da se uporabni račun more pri vsakem številu takisto, kakor zdaj obravnavati naslanjaje se na obravnani čisti račun.

Kedaj pa pismeno? Številke hitro razumeti je za otroka tudi težko; ta mora število že dobro prezreti, da razume njegov okrajšani znak.

Svetovali bi torej, da se pismeno računanje začne, ko se začne vsako število vsestransko obravnavati in sicer kakor po Močnikovem navodu za ustmenimi vajami v čistem in uporabnem računu.

V številnem prostoru do 20 postopaš v obče takisto, kakor v prostoru do 10 pri vsestranskem obravnavanju vsakega števila. Samo, ko si ustvarjaš iz elementov razstavljenega števila posamezne račune, združiš si jednake sumande

koj v produkt, kar je krajše in pripravnijše in zdaj tudi že spoznano. N. pr. pri številu 11 ne govoriš več $2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 1 = 11$, ampak 5krat $2 + 1 = 11$.

$3 + 3 + 3 + 2 = 11$, ampak krajše: 3krat $3 + 2 = 11$

$4 + 4 + 3 = 11$ " " 2 " $4 + 3 = 11$

$5 + 5 + 1 = 11$ " " 2 " $5 + 1 = 11$

Ako učencu pomagaš, če množitve dobro ne prezrè, potem se ve da je treba seči k seštevanju nazaj. *)

Prokop Diviš.

Životopisna in zgodovinska črtica.

Po K. Bornemann-u spis. Fr. V—o.

V IV. tečaju 15. šte. Popotnika na str. 240 se je na kratko omenilo o Prokopu Divišu, ki je kot Avstrijanec — Čeh — pred Amerikancem Benjaminsom Franklinom iznašel strelovod. Naj bo dovoljeno o tem učenjaku še natančneje izpregovoriti. Prej pa še bodi omenjeno, da je 1760 v Filadelfiji po Franklinovih podatkih tegovec West na svojej hiši postavil nekaj strelovodni drog in sicer trdo ter v zvezi s zemljo. Ta „drog“ se navadno smatra kot prvi strelovod. Tako v Ameriki. Pa Evropa je v tej dobi že tudi svojega Franklina imela, na kojega sme gotovo ponosna biti.

Ko je profesor Richmann v Petrogradu, ki je umel blisk v svojo sobo izvajati, a ga ne zopet iz iste odvajati, bil 6. avg. 1753 pri tem eksperimentu od strele zadet, je pisal župnik Brendiš-ki Prokop Diviš obširneje o tem dogodku. Opisoval je natančno aparát, ki bi bil zmožen atmosferično elektriko pri-
težati in brez nevarnosti v zemljo odvajati. To razlaganje svojih idej je Diviš predložil akademiji znanosti v Berolinu po njenem ravnatelju Eulerju. Pa ona mu ni nikdar odgovorila, in vendar se je Euler več let pozneje v nekej l. 1761 izdanej razpravi na Diviševo razlaganje opiral. A Diviš je bil svoje reči tako gotov, da je sam prevzel svoj valikanski aparat izgotoviti, katerega je tudi srečno 15. jun. 1754. l. blizu svoje župnije postavil. (Torej 6 let prej, nego trgovec West v Filadelfiji.) A danes pozna malokdo Diviša! Nobeni razgovorni slovar ga ne imenuje, in vendar je še le sto let minulo, kar so Diviša neumrjočim bogovom primerjali v nemških verzih:

„Was rühmt Jupiter ihr? was prahlet ihr noch mit Apollo?

Er ist (Diviš) der grössere Gott des Blitzes sowohl, als der Töne.“

Trditev, da je Diviš že pred Franklinom strelovod postavil, nahaja se že 1777. l. pri českem historijografu Franju Martinu Pelzelenu.

*) Gospod pisatelj te razprave, kateri se za dovršenje metodike pri poduku o računstvu posebno zanimiva, pa nima proločnosti svojih misli v tem praktično v šoli poskusiti, izrekel je željo, da bi gosp. kolegi, posebno kateri so v nižjih oddelkih podučevali ali še podučujejo, blagovolili objaviti svoje izkušnje, katere so se pri poduku o računanju pridobili, posebno pa ako bi se te morda ne vjemale s njegovo razpravo. — Zelo radi razpoložimo „Popotnikove“ predale takim objavam in vabimo s tem tovariše naše, da se prav živo vdeležijo razgovora v tej zadevi.

Da je Diviš vse storil, da bi se njegova iznajdba v obči blagor obrnila, naj nam dokaže pročrt njegovega življenja, kateri je v obče iz peresa že omenjenega Pelzel-na.

V izhodnem kotu Česke, v Kraljevograškem okraju, je mestece Žamberk (Senftenberg). tu je bil Diviš 1. avg. 1696 l. rojen. Šolal se je na jezuitskeji gimnaziji v Znojmu na Moravskem. Silne nevihte, koje baš v tem kraju posebno rade razsajajo, so tudi na njega vplivale, in leńko se misli, da so ga napotile, se z bistvom bliska pečati. Po izstopu iz gimnazije je bil sprejet v samostan premonstratenzov, nekej minut južno-izhodno od Znojma. v Bruck, kjer je bil 1726 v mašnika posvečen. Potem je prednašal iz prirodoznanstva in filosofije, pozneje iz teologije. 1733 si je v Solnogradu pridobil naslov doktorja.

Kakor vsi bogati samostani, imela je tudi opatija Bruck več selišč, v kojih je trebalo dušnega pastirovanja. Duhovniki redovniki bili so eden za drugim v ta namen nekaj časa izpostavljeni. Prišel je tudi Diviš na vrsto: Dobil je župnijsko službo v „Brenditz-u l. 1740, koje je do svoje smrti oskrboval. Le nekaj časa vmes je bil poklican za oskrbnika samostanu v Bruck. Kot župnik je vsestransko in najtehtnejše raziskaval elektriko in reči smemo, da je v tej stroki vse sovremenike prekosil. To nam svedoči, da ga je sam cesar Franc, Marije Terezije mož, na Dunaj povabil. kjer je razne eksperimente razkazivati moral.

Poskusi z električnim kolovratom so ga napotili do ideje, ne samo posamezni blisk — strelo — vloviti, marveč celo bližajočo se nevihto na prostem planem, kjer bi nobene škode ne bilo, razdeliti. Zato je bil njegov aparat velikanski, „ruštu“ podoben in skraja 48', a pozneje celo 130' visok z nakonci železnim 1-5" debelim koničastim drogom. Poleg so bile 3 lopataste peruti kot strašilo za tiče.

V sredi glavnega droga bili so močni, železni kraki na 4 strani, na kojih je zopet pojedna povprečnica vodoravno ležala. Bilo je torej 12 vodoravnih koncev, krajev, ki so na čevelj debelih paličkah železnopločaste zaboijke nosili. Takov zabojek bil je čevelj dolg se železno pilovino napolnjen, ter lesenim luknjičastim pokrovom zakrit V vsakej teh 27 pokrovnih luknje je tičala mala konica v debelosti igle za lase, ter se dotikala pilovine. Že omenjeni železni drog je bil deloma za prevod bliska, strele, deloma za ravnanje cele premične mašinerije, z verigami s zemljo v zvezi. — Takov je bil prvi strelovod, iznajden po Prokopu Divišu. Stem aparatom je delal on svoja opazovanja, katera je potem universe profesor dr. Scrinzi v „Deutsche Prager-Zeitung“ objavljajal.

Prokop, hotevši na več krajih države enake aparate postaviti, se obrne do cesarja Franca. Toda kratkovidni dunajski učenjaki, koje je cesar za svet povprašal, odgovoré, da ne zamorejo uvideti vspeha in koristi te reči. Zatorej se ni nič zgodilo. A to bi gotovo našemu podjetnemu učenjaku ne bilo branilo svojih idej in svoje iznajdbe razširjevati človeštvu na korist, ko bi nekov dogodek njegovo naj lepše upanje uničil ne bil.

Drugo poletje, kar je „strelovod“ stal, je bila velika suša, in kmetje v okolici „Brenditz“ so sušo pripisovali čarodejnemu učinku te skrivnostne maši-

nerije. Neumnost je obvladala respekt pred duhovnim gospodom; kmetje so strelovod podrli in potrli. Kaj je zamogel edini mož zoper razburjeno druhal? — Brez vse pomoči je moral gledati, kaj se godi. Ko mu je pa celó duhovska oblast, da se novi nemiri in neprilike zaprečijo, prepovedala zopet staviti svoj ljubljani „rušt“, tedaj se je končalo zunanje delovanje globoko žaljenega moža v stroki elektrike. — Da je samotni mislenik po takih izkušnjah nekako zaprt in čemeran proti svoji okolini postal, je naravno. Zdelo se je, kakor bi bil svoje študije opustil, ali Diviš je imel potrebo tvoriti in misliti in njegov nemirujoči duh se je vdal drugej, menj nevarnej pa prijetnejšej stroki. To je bil muzikaličen aparat, ki bi iz vseh mogočih piskalnih in strunskih instrumentov sestojal, mašinerija, ki bi sposobna bila, kakor orglje, da bi jo jeden sam mož z rokami in nogami gonil in bi vendar popolen „orchester“ nadomestovala. Ta načrt se je Divišu posrečil. Imenoval je instrument, ki je imel 130 glasovnih izpreminjav, „denis d'or“, s kojim je doživel veselje si toliko priznanja pridobiti, da mu je princ Henrik Pruski znatno svoto zanj ponujal. Ali prej ko sta se pogodila je neutrudljivi učenjak zatisnil na veke oči. Jegova zapuščina je pripadla samostanu Bruck, kjer je velikanski instrument še več let po navlašč zato nastavljenem umetniku v delavnosti bil. Čudno, da se tudi proti koncu Diviševega življenje odglas (sočutje) na Franklinovo življenje in jegove težnje nahaja.

Tudi Franklin se je nazadnje baval z glasbo, ter je harmoniko na steklo (Glasharmonika) izboljšal. Nekov od njega izdelan nesrečnej kraljici Mariji Antoinetti podarjen instrument se še dandanes nahaja.

Ko so Franklinove ideje kot seme sejane v zemlji severnoamerikanske neodvisnosti in prostosti kalile in rasle, ter še danes v srcih vseh kulturnih narodov živé, je neka neizogibna nezgoda Divišovo djavnost morila. V svojem smrtnem letu je izdal Diviš v Tübingenu pri Cotta-ju že zdavnej zaželjeno teorijo o meteorologičnej elektriki l. 1765, katera je v drugem izdanju po Kristofu Öttingerju, vrttembergkem superintendentu v Frankfurtu l. 1768 izišla. Veče delo, koje je Diviš o elektriki napisal, se pa neki le deloma nahaja v moravskem deželnem muzeju v Brnu.

Kuhinjska sol.

Učni poskus za srednji oddelek z ozirom na 103. berilo, glej II. Berilo in slovnico stran 87.

Učila: Solni kristal, kosei kamene soli v različnih barvah, nekaj morske soli, kos z glino mešane soli.

I. Uvod.

a) Ime. Kdo pozna ta telesa, ki so danes na naši mizi? — To so kosei soli. — Kako se lahko prepričamo, da je to sol?

b) Popis. Učitelj pokaže kristal. V kaki podobi se nahaja tukaj sol? — V podobi koeke. — Kako telo je kocka? — Pravilno. — Take pravilne podobe

(koseci) neorganičnih stvari (rudnin) imenujemo kristale. Kako se imenujejo take nepravilne podobe rudnin? Kaj je tedaj to? — Solni kristal. — Mi pravimo: Sol kristalizuje ali ledeni v podobi kocke. Povej to ti!

Učitelj pokaže kos kamene soli. V kaki podobi vidite tukaj sol? — V kaki podobi se še tedaj nahaja kamena sol? — V nepravilnih koscih ali v brezličnih podobah. V taki podobi se nahaja sol v celih skalah. Kako lahko imenujemo take skaline, ker iz soli obstojijo? — Učitelj pokaže kos z glino mešane soli. Vzemi ta kos v roko in okusi ga na raznih straneh! Kaj si našel? — Da kos ni na vseh straneh slan. Je tedaj to čista sol? — Ne, mešana je z različnimi zemljinami. Vidite, ta kos soli je mešan z glino! Se ponovi. — Tukaj v tej škatlici vidite tudi sol. To je morska sol. Dobila se je iz morske vode. Kaj se nahaja tedaj v morski vodi? — Sol. — Pa li vidimo v morski vodi soli? — Ne. — Zakaj je ne vidimo? — Ker je raztopljena. — Kje se tedaj sol nahaja v naravi in kakošna je? — V gorah in v vodi. V gorah je kristalizirana, kakor trd kamen v celih skalah, mešana z glino in z drugimi zemljinami; v vodi pa je raztopljena.

Otroci! S čim bi lahko na prvi pogled ta kristal zamenjali? — Z ledom. — Kake barve je? — Brez barve. — Bodem ga sedaj proti oknu deržal; vidite skozi njega? Kakošen je tedaj? — Prozoren. — Kakošni so tedaj solni kristali? Brezbarvni in prozorni. — Potiplji ta brezlični kos soli? Kakošen je? Grčast. — Ta sol je drobnozrnasta. Nahajajo se pa tudi koseci, ki so debelo in tenko nitkasti. Kakošne barve je ta drobnozrnast kos? — Bele. — Tukaj vidite tudi kosce soli v različnih barvah. Kake barve razločujete na teh koscih soli? — Rudečo, modro, zeleno, sivo itd. Kamena sol je, ako ni v kristalih zrnasta ali pa tanko ali debelo nitkasta. Sol ima različne barve, kakor rudečo, modro, zeleno, sivo itd., kristali in včasih tudi brezlični kosi so brezbarvni; prozorna ali prosojni. — Kaj se zgodi s soljo, če jo v vodo denemo? — Se raztopi. — Kakšna je potem voda. — Slana. — Vzemi te kosce v roko! Kaki so na površju? — Mokrotni. — Leži sol dalje časa na vlažnem zraku, se na površju raztopi. — Učitelj potrosi stolčeno sol na zarečem oglu; učenci opazujejo. Kaj slišite? — Pokanje. — Poskusi ta kos z nohtom raniti! Kaj je trdeje, sol ali noht? Kaka je tedaj trdota soli, ker jo lahko z nohtom ranimo? — Nizka. — Če okolščine dopuščajo, naj učitelj pred učenci tehta kos soli in enako velik kos ledu in naj pokaže, da je sol skoraj dvakrat težja, kakor enako velik kos ledu.

Ponavljjenje: Sol se v vodi raztopi, je slanega okusa, ako se potiplje, se mokrotna čuti in se na vlažnem zraku po časi raztopi. Na zarečem oglju poka in se da z nohtom raniti. (Se z nohtom rani). Trdota je tedaj nizka. Teža soli je blizu dvakrat tako velika, kakor teža vode.

c) Kje se nahaja? Kaka se nahaja sol v naravi? — Dobiva se v velikih grudah v podobi trdega kamena v zemlji. Kako se imenujejo kraji, kjer se sol koplje? — Solniki. — Kako se imenujejo ljudje, kateri sol kopljejo? — Na Štajerskem se soli največ v Aussee-ju izkoplje! — Pokaži Aussee! — Največi solnik na Avstrijskem je pri mestu Wieliczka v Galiciji. (Se na zemljevidu pokaže.) Ta se nahaja pod zemljo, pod mestom Wieliczka in je tako rekoč drugo podzemeljsko mesto. Ima tudi ulice in prostore. Cela jama je v 16 nadstropij razdeljena. Tudi se v jami nahaja 16 ribnikov, po nekaterih večih se

tudi čolnici vozijo. Dalje je v tej jami blizu 70 sob in dve kapelici z oltarji, kateri so iz soli sekani. (Pri tej priložnosti je dobro, da se učencem podobe pokažejo.)

d) Kako se sol dobiva. Če bi bila sol zmiraj snažna, bi jo takoj lahko porabili, a ker je največkrat z glino in z drugimi zemljinami mešana, se mora še osnažiti. Hočem Vam na kratko povedati, kako se sol snaži! Z glino in drugimi zemljinami mešana sol se najprej v vodi raztopi. Zategadelj se skopljejo v solnem rudniku veliki prostori. V te prostore se napelje sladka voda, ki raztopi sol in glina se vsede na dno. To vodo, ki se je s soljo napojila, imenujejo slana voda ali slanica. Čez nekoliko časa in sicer tedaj, kadar mislijo, da se je voda nasitila soli, izvodijo jo po lesenih cevih v velike plitve kotle ali v ponve. Pod te kotle se tako dolgo kuri, da voda vré in izhlapi, a sol ostane na dnu. Ta sol, ki je na dnu ostala, se imenuje izvarjena sol. Izvarjena sol se potem očisti v kosce naredi in v vročih sobah posuši, ker še je vlažna. — —

Kaj se najprej napravi? — Kaka voda se napelje v te prostore? — Čemu? — Zakaj se glina na dnu vsede? — Ker je neraztopljiva in težja od vode. — Kaj storiijo z vodo, ki se je s soljo napojila? — Zakaj se pod kotle kuri? — Kako se imenuje sol, ki je na dnu ostala? — Kaj naredi z izvarjeno soljo?

Ta sol, ki jo tukaj vidite, se dobiva iz morske vode. Hočem Vam tudi povedati, kako se ta sol dobiva! Morska voda se napelje v plitve, ravne in široke jame, te jame se imenujejo gredice. Tukaj solnčna gorkota izpuhti vodo, a sol ostane na dnu. Ko se je voda izpuhtila, se napelje na gredice v novič vode, ta se zopet izpuhti; in to se tako dolgo ponavlja, dokler da debela solnata skorja gredic ne pokrije. Sol, ki se na tak način dobi, imenuje se morska sol. — Vidite jo tukaj. Kako se dobiva kamena sol, ki je z drugimi tvarinami mešana? — Kako se dobiva morska sol? —

e) Čemu rabimo sel? — Jedila solimo, sol se daje med meso, da ne gnjije, daje se živini, potrebuje se pri barvanju, ima tudi zdravilno moč v sebi itd.

II. Branje berila: „Kuhinjska sol.“*)

III. Ponavljanje vsega.

T. Godomerski.

Šolstvo na Štajerskem, v srednjem veku in 16. stoletju. *)

Veliko listin priobčujejo zgodovinarji iz srednjega veka. Na teh se nahajajo kot priče pri raznih sklenjenih pismih: pri kupih, darilih, pogodbah

*) Tukaj se še morajo besede, katere bi vtegnile biti nerazumne, razjasniti, kakor n. pr.: zalogah, rudokopi, rudniki. Da se poprašuje po vsebini posamnih stavkov, je samo ob sebi razumno.

*) Odlomek iz „Zgodovine štajerskih Slovencev.“ (rokopis J. L-a)

ljudje različnega stanu: plemenitniki, duhovniki, in še celo rokodelci. Le o šolniku (skolarius) se redko kje nahaja kaj sledu. Šole v prvi polovici srednjega veka pri nas nihče potreboval ni. kajti duhovniki so se izobraževali za nemški Štajer v Saleburgu, za slovenski Štajer v Ogleju, kamor ste namreč ti dve polovici naše dežele v cerkvenih zadevah prav dolgo pripadali. Prvotne šole so bile na Štajerskem v samostanih.

O njih notranji osnovi pa nam zgodovina ni ohranila nikakoršnjih poročil. Prvo šolo so bili benediktinci osnovali v svojem imenitnem in bogatem samostanu v Admontu, in sicer že l. 1122.

Leta 1196. nam je pa znano tudi ime učitelja (Bogomir, Gottfried) v Admontu; nahaja se v neki listini kot priča poleg ribiča Eppo.

O šoli ali o šolniku Ottu je govor potem leta 1217 v Kirschbergu ali Kirschschlagu na nemškem Štajerskem; l. 1229 in l. 1247 nabajamo v Mariboru učitelja Ulrika, in v letu 1273. in l. 1288 je bil ravno tu šolnik mojster Henrik. V Ljubnem je bil l. 1256. in l. 1264. šolnik Ditrh, v Stainzu l. 1247 Wildung. V okolici Borovski (Vorau) in Thalberg na nemškem Štajeru se imenujejo že v l. 1217 šolniki. Liupold, Frane, Rechlin.

Za božjo službo in za pouk v veri so imeli skrbeti v 13. stoletju zlasti vitezi (duhovniki) nemškega reda. Ti so bili v Gradcu ustanovili šolo, katera se je bila zlasti v 2. polovici 13. stoletja zelo razširila, in kateri je Rudolf I. dal l. 1278 nekako take pravice, kakoršne so imele pozneje univerze.

Nemškim vitežkim redovnikom je vojvoda Friederik l. 1235. podaril cerkev pri Veliki nedelji največ radi tega, da bodo za pouk v veri skrbeli, in v neki listini od l. 1247. zadevajoči Veliko nedeljo, imenuje se Konrad iz Osterne izversten učitelj tega reda. — V Rušah je bila v 17. in 18. stoletju imenitna šola, kakor bomo videli pri novem veku, namreč nekakošen mali gimnazij, na katerem so poučevali župniki, kaplani in stari duhovniki. Pa poroča se tudi, da je že l. 1187 duhovnik Marijan učence okoli sebe zbiral.

Na šolskem polju je nastala v 16. stoletju sploh velika živahnost. Videti je tudi, kakor bi se bili šolniki še le v tem protestantskem stoletju oživel, kajti pri vseh teh verskih homatijah, zlasti v mestih imenuje se poleg predikanta tudi šolnik. Tako se n. pr. bere, da je luteranski šolnik, Jernej Picea v Gradcu, izdal protestantske pridige pod imenom šolske knjige. V Gradcu se je protestantska višja šola ustanovila; k temu je pripomogel Seifried Eggenberski, ki je bil dal v ta namen proti odškodnini svojo hišo v Gradcu v „paradižu“, tam kjer je zdaj „admontski dvor“. Po utemeljitelju se je ta šola imenovala tudi „Eggenberski zavod“. Da so šole razširili, pridobili so si stanovi zoper vojvodino voljo še dve hiši poleg deželne hiše in tu postavili novo šolsko poslopje. Učiteljstvo*) so poklicali iz Nemškega in število predmetov precej pomnožili. V poslednjih letih 16. stoletja se je bil protestantizem tako okrepčal, da so bili mestni svetovalci in župani po mestih večidel privrženci nove vere, za katero so se z besedo in dejanjem potegovali. V Radgoni n. pr. je bil magistrat in vse mesto lutrovskega mišljenja.

K novi veri so bili pristopili tudi šolnik, cerkvenik, korregent in pogrebec. Sezidali so bili Radgončani tudi novo luteransko šolo in mežnarijo, ki ste bili v dobi protireformacije sežgani. Magistrat je bil celo tako drzovit, da je ustanovljeni mašni stipendij naklonil učitelju Urbanu Steinbergerju. Škofi in prelati, ki so bili še zvesti ostali stari veri, so pritiskali Karola II., naj se potegne za preganjane katoličane, češ da je to njegova sveta dolžnost, katero je prejel od Boga, in katero mu je vestno izpolnovati, ako hoče izveličan biti. Na to se je nadvojvoda vendar odločil, da hoče na noge stopiti in skrbeti za razširjevanje prave katoliške vere. V to ga je tudi zelo

*) Med protestantskimi učitelji je bil tudi slavní astronom Kepler, doma iz Vitenberga, ki je tudi koledarje izdajal.

navduševala njegova supruga Marija, hči bavarskega vojvode. Leta 1573 je poklical v Gradec jezuite, katerih je bilo prišlo 12. Ustanovili so kolegij, kateri je bil že od začetka od 200 učencev obiskovan, kajti nadvojvoda je bil graškim meščanom zaukazal, da morajo svoje otroke v to katoliško šolo pošiljati. Deželni stanovi so se silno nad jezuiti spodtikali. Ko je bil Karol II. deželni zbor v Bruck radi turške nevarnosti sklical (1578), odje-njal jim je toliko, da je dopustil graškemu, ljubljanskemu, celovškemu in ju-denburškemu mestu in graščakom imeti protestantovske predigarje. Zoper pro-tes-tantovsko šolo ustanovil je Karol II. l. 1586 univerzo, katero je jezuitom iz-ročil. Svojega sina Ferdinanda je dal Karol najprvo vanjo vpisati. Bila je sploh dobro obiskovana, kajti še iz Švedije so dohajali na graško univerzo. Ker je nek graški meščan svojega sina kljubu temu v protestantovsko šolo pošiljal, dal ga je sodec nadvojvode zatvoriti.

Vsled tega je nastal velik upor med meščani; dotičnega sodeca so bili na-padli in natepli, a meščana iz zapora izpustili. Nadvojvoda je bil že precej bolan. Ko se mu je ta dogodjaj sporočil, pohujšala se je njegova bolezen tako zelo, da je kmalu potem oči zatisnil (1590.)

Dostavek in prošnja. Pri svoji „zgodovini štajerski“, bi rad na-vel tudi nekoliko o zgodovini slovensko-štajerskega šolstva. Toda na tem polju mi dat najbolj primanjkuje. Kar sem tu priobčil za poskus, našel sem prav težko po raznih knjigah. O šolstvu v 12. in 13. stoletju ima nekaj Mu-char, iz 14. in 15. stoletja se pa o šolstvu skoro nikjer nič ne bere. Toliko je gotovo, da je tudi v 17. stoletju silno malo o kakošni šoli čuti, pač so se šole ustanovljale v 18. stoletju že. In jaz si s tem dovoljujem čast, svoje gg. tovariše po slov. Štajerskem prositi, da bi mi o starejših šolah (iz 18. sto-letja in iz dobe 1800—1830 ali 40) poročati blagovolili, kdaj so bile usta-novljene.

J. Lapajne

Narodno blago.

XX.

Izdana mačka.

(Pravljica iz Savinjske doline.)

Neki oče je imel tri sine, dva Pametnika in enega Bedaka. Že jako postaran reče svojim sinovom: Kdor od Vas mi prinese najlepši prstan, tisti dobi moje posestvo! Hitro se odpoti starši Pametnik po svetu prstana iskat. Oče mu dajo tudi 100 goldinarjev in konja na pot. Hodeč dolgo in široko po svetu vendar ne najde najlepšega prstana. Gre toraj mlajši Pamet-nik, misleč, da ga on hitreje dobi. Tudi on je dobil od očeta 100 goldinar-jev in brzega konja. Pa tudi on pride prazen domov. Naj pa jaz poskusim, reče mlajši sin Bedak. Oče mu dajo le še 50 goldinarjev seboj, a nobenega konja. Peš hodeč pride kmalo k neki grajščini, kjer je prebivala izdana mačka. Prosi njo, da bi ga vzela kot hlapca v službo. Če hočeš, pa služi! Ko je leto minulo reče mu mačka: Kaj zahtevaš za plačilo? Bedak pohlevno pove: Nič drugega, ko tak prstan, da ga nima lepšega celi svet. Mačka ga veselo v izbo k mizi pelja, ter reče: Tu si izberi, katerega le hočeš. Naglo si izbere najlepšega ter ga nese očetu domov.

A oče mu še ni dal posestva, temuč pravi: Kdor mi prinese najlepši veneec, njemu hočem svoje posestvo prepustiti! Oba Pametnika sta šla iskat najlepši venec, a prišla sta s praznima rokama nazaj. Poda se toraj Bedak na pot. Gre naravnost k istej grajščini, ter služi zopet eno leto pri izdani

mački. Konec leta mu da izdana mačka zaželjeni najlepši venec, ki ga ponese domov očetu.

Toda oče reče spet: Le tisti dobi moje posestvo, kateri si izbere najlepšo nevesto! Pametnika jo gresta koj iskat, toda obadva pripeljata grdi ženi. Mlajši Bedak pa jo je zopet mahnil k izdani mački v službo. Konec leta ga vpraša mačka: Kaj tirjaš v plačilo? On odgovori: Tako nevesto, da je nima lepše celi svet. Mačka mu veli: Zakuri pod ta kotel z vodo, da zavre in me vrzi noter, toda naglo me zopet nazaj potegni. Bedak stori tako, vrže mačko vanj, a ko jo nazaj privleče, bila je najlepša gospa. Ti si mene in moj grad rešil. Zato bom zdaj tvoja žena, grad pa je tvoja last. Pelje jo ždajci k svojemu očetu, ki se je kar čudil lepoti Bedakove neveste, ter mu koj izročil svoje posestvo. Ženitovanje je bilo slavno. A oče je od sedaj imenoval starejša sinova „Bedaka“, mlajšega pa „Pametnika“.

Dragoslav.

Dopisi.

Iz Čresnovca. Dne 10. januarja je imelo naše učiteljsko društvo zopet svoje mesečno zborovanje v Slov. Bistrici. Zbralo se je bilo 15 udov, kajti tudi društveniki iz Dravinske doline so se udeležili. Po prečitaniu in odobrenju zapisnika, prečita gospod predsednik več sprejetih dopisov, ter prebere tudi listnico, s katero se predsednik privatnega doslužinskega zavoda v Gradcu zahvaljuje za 2 gl. 45 kr., kateri znesek se je bil pri zadnjem zborovanju nabral in omenjenemu zavodu kot podpora odposlal. Važen je dopis učiteljskega društva „Voitsberg“, v katerem se povprašuje: „Ali bi ne bilo koristno in potrebno, da bi se pravica, kaznovati stariše, ki svojih otrok nočejo redno v šolo pošiljati, krajnemu šolskemu svetu odzela, ter okrajnemu šolskemu svetu izročila?“ Gospod M. Planker obljubi, da hoče o tej stvari pri prihodni seji nekaj več govoriti. Tudi gospod R. Škorjanc, ki je že več let ud „vrtniškega društva“, se naprosi, da nam bode prihodnjič razlagal: „Kako bi se zamoglo skupno delovanje med „vrtniškim društvom“ in šolskimi vrtni doseči, in kaj bi imela vodstva šolskih vrtov storiti?“ Govor Lasbahar-ja je zbudil pri navzočih zelo razne misli, zato se bode pri prihodnji seji o tej reči še dalje razgovarjalo. Gospod J. Majhen poroča potem o stanju društvene blagajnice, in gg. Lasbahar in Drnjač, kot pregledovalca računa, poročata, da je račun vsestransko resničen. Konečno si izvolijo navzoči J. Lasbahar-ja, ki bo imel tekoče leto društvo pri zborovanju štajerske učiteljske zaveze zastopati. Prihodnje zborovanje bode imelo naše društvo 7. svečana v Slov. Bistrici in žeteti bi bilo, da bi se zbrali zopet vsi udi k skupnemu delovanju.

J. Lasbahar.

V Vurbergu, 18. januarja 1884. (Učiteljsko društvo Ptujsko.) Naše društvo je imelo 10. t. m. prvo zborovanje, (občni zbor) v letošnjem letu. Zborovanja se je vdeležilo 17 udov. Izmed dopisov nam je omeniti, pismo gosp. Koprivnika, c. kr. učitelja na vadnici v Mariboru. G. Koprivnik je bil že lanskega leta obljubil, v našem društvu „o pouku gluhonemih“ predavati; ker mu to storiti do sedaj ni bilo mogoče, naznanja; da hoče meseca maja to obljubo rešiti, posebno ker je zdaj dobil gluhonemega dečka, katerega je sam začel poučevati in s katerim zamore svojo nalogo praktično rešiti. Ta ponudba se z veseljem sprejme. Zatim predava g. profesor Glowacki „o riji na žitu“ (kulturnih rastlinah). G. predavatelj najprej opomni o plodbi te glive po trosu in navaja one rastline, na katerih se rija (Rost) nahaja in plodi n. pr. češmin, krhliko, osat in dr. Kjer raste blizo njiv, ali na mejah češmin, tam se prikaže rada rija in napravi mnogo škode na kulturnih rastlinah. Rijo in nje škodljivost

so že poljedelci zdavnej spoznali. Že v šestnajstem stoletju nahajamo v Hamburgu postavo, ki zapoveduje, češminov grm odstraniti z bližine njiv. Naš slov. kmet ujo tudi instinktivno pozna, ker pravi: „da kedar češmin obrodi, je tudi pšenica lepa. To je naravno, ker če češmin ni rijav, t. j. bolan, se rija tudi dalje ploditi in škodovati ne more. V novejšem času je visoka c. kr. vlada izdala postavo od 9. januarja in 1. junija 1882, valed katere se morajo češmin, krhlika, osat in druge rastline, na katerih se plodi rija, uničevati. G. predavatelj pokaže na raznih kulturnih in drugih rastlinah rijo, iz česar se vidi, da je rija mnogovrstna in da se vsaka rija ne poprime vsake rastline. Predavanje je bilo zelo zanimivo in poučljivo, za kar se mora g. predavatelju najtoplejša zahvala izreči. — Potem sledi poročilo „o društvenem delovanju“ v preteklem letu. Društvo je zborovalo 10krat. Pri vseh zborovanjih se je predavalo v poučnem in pedagoškem smislu, to pa v slovenskem in nemškem jeziku. Udov ima društvo 49, namreč: 40 rednih, 4 izvanredne in 5 častnih. V teku pretečenega leta so izstopili 4 udje in je pristopilo 10 novih udov. Če se število 40 rednih udov prispodobi številu, koliko društvenikov se navadno zborovanj udeležuje, — se nas poloti pač neka bojaznost o bodočnosti društva. Pa upajmo, da se bodo časi zboljšali in naši društveniki dobili z njimi boljšo voljo k združenemu delovanju. Mnogo je takšnih udov, ki se ne prikažejo celo leto v društvu, če tudi so določeni dan v kraju zborovanja, mnogi tudi društvenine ne plačujejo. Te opominjamo, da je bolje, če svoj izstop javijo, ker se morajo sicer po statutah izključiti, kar pa njim morda le ne bi bilo ljubo; če ni več takih med njimi, ki pravijo: „če ne pridem, bodo se že smislili, da mi ni za društvo.“ Britke so sicer te besede, ali zdelo se nam je potrebno, je izpregovoriti. Zakaj bi sami sebe slepili? Iz poročila blagajnikovega se vidi, da mnogo društvenikov še letnine ni vplačalo. Vsi gospodje učitelji, ki hočeje še na dalje udje biti, naj vendar blagovolijo letnino vplačati, da bode odbor v stanu tudi denarne zadeve poravnati. Pri volitvi odbora se izvolijo: Gg. Žiher predsednikom; Romih podpredsednikom; Kranjc blagajnikom; Kavkler knjižničarjem; Kolarič in Porekar zapisnikarjema; Možina, Robič in Šijanec odborniki. Konečno g. Romih nasvetuje, naj društvo dela na to, „da se spodnje štajerski učitelji za se ožje zvežejo, brez da bi izstopili iz štajerske učiteljske zveze.“ Ta nasvet se sprejme.

Ljutomer, dne 18. januarja 1884. V dan 10. januarja t. l. je imelo naše učit. društvo prvo sejo v novem letu. Seja je bila v Ljutomeru. — Po prečitaniu in odobrenju zadnjega zapisnika pridejo dopisi na vrsto. Prečital se je dopis od učit. društva v Voitsbergu. O njem se ni debatovalo, ker je bil J. Freuensfelda predlog, naj se preide na dnevni red, sprejet. — Potem smo dobili dve povabili na naročbo knjig in sicer na „Zgodovino štajerskih Slovencev“ od J. Lapajneti in „Slovstvena zgodovina“ od J. Macuna. Toliko zanimanja za svoj narod in njega slovstvo bi pač moral vsak slovenski učitelj na Štajerskem imeti, da bi si naročil omenjeni knjigi. Da bo prva knjiga izvrstna, porok nam je gosp. pisatelj, in da je Macunova zgodovina vredna, da si je vsak slovenski omikanec naroči, sprevidel bo, kdor jo količkaj objektivno prečita. Za neumorni trud že pokojnega prof. Macuna, ki se je gotovo z nabiranjem gradiva mnogo let mučil, zaslužil je pisatelj gotovo vso hvala štaj. Slovencev, katero pokažemo najbolj s tem, da sežemo po knjigi. Sploh pa bodele obe knjigi potrebni za vsakega narodnega učitelja na Slovenskem že za tega delj, ker iz njiju lahko zajema učno tvarino. Sezimo torej po njih! — Kar se tiče dopisa od štaj. učit. zaveze, postavila se je 1. točka t. j. o šolskih vrtih po predlogu J. Freuensfelda na prihodnjo sejo. O tem bo poročal g. J. Kryl. Kar se tiče druge točke v imenovanem dopisu, sprejel se je predlog g. Josipa Horvata, naj se ta točka prepisana vsakemu šolskemu vodstvu v našem okraju razpošlje, da zamore vsak o tem važnem vprašanju se pripravljati ter svoje menenje povedati. Za tem je bil govor gosp. Janka Karbe o častitljivosti in bremenu učiteljskega stanú. Ves govor je bil dobro sestavljen; izpeljava interesantna. — Po tem govoru prišli

so različni predlogi na vrsto. Gospod J. Kryl predlaga, naj se listi naročé za celo leto ter gg. udje naj blagovolijo za tega delj takoj celi letni društveni znesek vplačati. Se sprejme. Naše društvo si bo naročilo Učit. Tovariša, Popotnika, Vrtec in Lehr- und Lern-Mittelmagazin. — J. Freuensfeld konečno pravi, da bi vendar vsak učitelj spodnjega Štajerja naročil „Popetnika“,*) jedin naš spodnještajerski slovenski list, na katerega smo lahko ponosni. Sveta dolžnost vsakega šolskega vodje pa je, da skrbi, da se šola naroči na „Vrtec“.

Josephus.

Nekrolog.

Zopet je sprejela črna mati zemlja enega naših v svoje hladno krilo. 14. dan t. m. je namreč umrl v Mariboru umirovljen učitelj od Gornje št. Kungote, g. Blaž Fistravec, in njegove svetne ostanke smo 15. t. m. popoldan sprejmi li k zadnjemu počitku.

Rodil se je v št. Lenartu pri Veliki nedelji — kjer njegov oče Tomaž 85 let star še živi, dne 12. februarja 1822 leta. Po obiskovanju domače šole se je v jesen 1839. leta podal v Maribor v 3. razred in je tukaj ob enem dovršil tedaj predpisani tečaj za učiteljske pripravnike leta 1840, tako da so ga meseca septembra istega leta lahko že umestili učiteljevim pomočnikom pri sv. Bolfanku pri Vel. nedelji, kjer je dve leti služil. Ko je potem na svoji lastni fari tudi 2½ mesca služboval, se je podal v božičnih praznikih 1842 l. v Gradec ter je tam od 1. januarja do 30. julija 1843 se pripravljaj na izgledni normalki na izpit za učitelja glavnih šol. Z izpričevalom v žepu se poda zopet v Veliko nedeljsko dekanijo, kjer ga namestijo za provizorja na prejšnji štaciji pri sv. Bolfanku; ostal je na tem mestu zopet 4 leta. Na dalje je služboval pri sv. Tomažu 1 l. pri sv. Martinu pod Vurbergom 2 leti in pri sv. Vidu poleg Ptuja 5 let. Od tod je prišel 30. oktobra 1855 za provizorja k Gornji št. Kungoti, kjer je leta 1856 postal stalni učitelj. Tukaj je služboval celih 25 let v občo zadovoljnost taranov in svojih predpostavljenih, kakor to pričajo njegova službinska spričevala. Kako ga je posebno v prvih letih čislala gospodska, nam svedoči tó, da si je dekan Danjko pri raznih prilikah prizadeval ga pridobiti zopet svoji dekaniji, kar pa se mu ni posrečilo, znamenje, da so bili tudi drugod zadovoljni z našim Blažetom.

Ranjki je bil blag človek, izvrsten soprug in oče ter skozi in skozi domoljub in značajan narodnjak. Da si drugače varčen in štedljiv, je vendar mnogo žrtvoval za narodno literaturo, katero je z veseljem podpiral.

Leta 1880 je začel bolehati. posebno so mu začele oči službo odpo vedovati. To ga je napotilo, da si je izprosil pokojnino in 1. januarja 1881. leta iz službe izstopil. Kako pa vidimo, naš blagi Fistravec ni vžival dolgo svoje zaslužene pokojnine. 14. t. m. je namreč storil mrtvo ud konec njegovemu plodonosnemu življenju in ga preselil k svojim prednikom. Bodi mu zemljica lahka; ohranimo mu blag spomin! N.

*) Lepa hvala!

Novice in razne stvari.

[Imenovanje.] Gospod minister za uk in bogočastje imenoval je ravnatelja meščanske šole v Krškem, g. Ivan Lapajne-ta c. kr. okr. nadzornikom za novomeški šolski okraj.

[† Anton Žuža.] Zlatomešnik, starosta Lavant. duhovnov, častni korar, vitez c. kr. Franc-Jozefovega reda, nadžupnik in dekan na Laškem, preč. g. Anton Žuža je po 10dnevni bolezni dne 18. t. m. 84 let star umrl. Bil je rajni iskren domo- in rodoljub redko blagega srca in mej drugim tudi „Popotn.“ podpiratelj. Bodi mu blag spomin N. v m. p.!

[Umrli] je 22. dne t. m. zjutraj pri sv. Bolfanku blizo Ormuža tamošnji nadučitelj g. Anton Štuhec po dolgotrajnem bolehanju. N. v m. p.!

[Evropska vseučilišča.] Dr. Hugon Brachelli izdal je knjigo z naslovom „Države v Evrope“, v kateri ima te-le podatke o evropskih univerzah. Avstrija ima 10 univerz z 979 učiteljskimi močmi in 15.573 dijaki. Nemška 22 univerz z 2011 učitelji in 25.442 dijaki. Angleška ima 8 univerz in 7 tako zvanih kolegij, na katerih uči 509 učiteljev in jih obiskuje 18.170 dijakov. Kakor znano ni na Francoskem državnih univerz, nego same fakultete in sicer je 13 pravnih, 11 zdravniških, 15 zdravniških pripravniških šol, 30 fakultet des sciences et lettres. Učiteljev je vseh skupaj 1184 in 15.526 dijakov. Razun tega je na Francoskem 5 katoliških fakultet. Italija ima 17 državnih in 4 svobodne univerze s 1655 učitelji in 11.728 dijaki. Ruska 8 univerz s 709 docenti in 10.305 dijaki, Švedska in Norveška 4 univerze z 233 učitelji in 3425 dijaki, Nizozemska 5 univerz s 192 učitelji in 1685 dijaki, Belgija 4 univerze z 253 učitelji in 4072 dijaki, Švica 6 univerz s 375 docenti in 2031 dijaki, Španjska 10 univerz s 475 docenti in 13.722 dijaki, Rumunska 2 univerzi s 87 docenti in 693 dijaki. Portugalska, Grška, Srbska in Turčija ima vsako po eno univerzo. Po „Slov.“

[Znamenitejši slovanski učiteljski listi.] Za hrvatske učitelje izhajata „Napredak“ in „Hrvatski učitelj“, oba v Zagrebu; srbska učit. lista sta: „Školski list v Somboru in „Nova Škola“ v Zemunu (Zemljin); za česke učitelje izhajajo: „Posel z Budče“, „Pädagogium“ in „Beseda učiteljska“ (vsi v Pragi), „Komensky“ v Olomucu, ter „Učiteljske listy“ v Brnu; Poljaki imajo v tej stroki časopisa: „Przeglad pedagogiczny“ v Varšavi in list „Szkoła“ v Levovu; Rusinom izhaja: „Gazeta školna“ v Levovu a Rusom „Narodnaja Škola“ in „Semja i Škola“, oba v Petrogradu. Zares lepo število, ki krasi slovansko pedagoško slovstvo.

[Šola zaključila] se je uradno pri sv. Duhu v Ločah zaradi difteride, katera tam med otroci razsaja.

[Prof. Erjavčeva Mineralogija] je od c. kr. pouč. ministerstva potrjena kot učna knjiga za nižje razrede srednjih šol.

[Pripovedi iz zgodovine Štajerske.] „katere je pred 10. leti za štaj. ljudske šole nemški spisal dr. Franc Krones v Gradcu in za slovenske šole prevel J. Lapajne se dobó zdaj po na pol znižani ceni, to je po 4 kr. komad. Ker ta lična knjižica dobro služi domovino-slovnemu pouku, opozarjamo na to naše čast. bralce, da jo, ako se jim umestno zdi, pri svojih učencih vpeljajo. Nam se knjižica, katero prodaja društvena tiskarna (Vereinsdruckerei) v Gradcu, zdi priporočila vredna.

[Na c. kr. višjeje šoli za kmetijstvo na Dunaju] bilo je v preteklem šolskem letu 1882/83 522 učencev, mej temi s Koroškega 15, s Kranjskega 11, s Štajerskega 9, z Goriškega 4, iz Istre 2.

[Občni denarni razkazek.] [Universal-Münzen-Tabelle.] V lastni zalogi je Emil Störk v Mariboru izdal razgled denarjev celega obraženege

sveta, na katerem se najde tudi vrednost dotičnega denarja v avstrijski veljavi. Ta prav umno sestavljen in lepo izvršen razkazek, kateri vtegne tudi šoli — posebno večrasrednicam kot učni pripomoček dobro služiti, priporočamo našim bralcem s tem pristavkom, da se dobiva pri izdajatelju pa tudi v vsaki bukvarni po 60 kr. Pri izdajatelju se lahko na ta razkazek tudi s poštnimi markami naroči. — Pri tej priliki še opozasjamo enkrat čast. bralce na istega izdajatelja „tisočletno stensko pratiko“ katera se še po 1 gld. dobiva pri izdajatelju v Mariboru.

[Razpisane učiteljske službe.] Služba naduč. v Jagerberg-u (Kirchberg), IV. pl. razred — učiteljski službi v Rotwein-u in Jarenini (Maribor) I. v III., druga v IV. pl. razr. — vse tri do konec januarja. — Naduč. služba v Vitanju (Konjice), poduč. službe v Slovengradcu II. pl. r., v Šmartnem pri Slov. Gradcu, št. Ili pri Turjaku (Slov. Gradec), IV. pl. razr. in v Ribnici (Mahrenberg) III. pl. r. — vse do 10. febr. — Dalje poduč. službi v Slov. Bistrici II. pl. r. in v Svetinjah pri Ormožu IV. pl. raz. in prosto stanovanje — do 15. februvarja 1884.

Vabilo k zborovanju ptujskega učiteljskega društva dne 7. svečana t. l. ob 1/2 11. uri dopoldne. Vzpored. 1. Zapisnik, 2. Dopisi, 3. Poročilo gosp. Robiča o kmetijskem tečaju v Mariboru, 4. Nasveti. K obilnej vdeležbi vabi

odbor.

Naznanilo.

Vsem č. gosp. učiteljem, ki so se zastran Gregor Tribnik-ove cerkvene pesmarice do mene obrnoli, s tim veselo novost naznanjam, da se I. zvezek ove pesmarice pod imenom: „Cerkveni orglavec na deželi“ že tiska.

Teharje dne 21. januarja 1884.

Karol Tribnik,
kaplan.

Natečaj.

Nadučiljska služba na trirazredni ljudski šoli v Vitanju (Weitenstein) po IV. plačilnem razredu in stanovanjem se umešča.

Prošnje se naj pošljeje do **10. februarja 1884** krajnemu šolskemu svetu v Vitanje (Weitenstein).

Okrajni šolski svet v Konjicah, 12. dne januarja 1884.

Predsednik:
Haas, s. r.